

Nr 155

*Utlåtande i anledning av väckt motion om utredning
huruvida ovillkorligt förbud bör gälla för att med
tjänst såsom domare förena skiljemannauppdrag m. m.
(5:e avd.)*

I en inom andra kammaren av herrar *Eliasson* i Stockholm och *Munktell* väckt motion (II: 400) har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning, huruvida ovillkorligt förbud bör gälla för att med tjänst såsom domare förena skiljemannauppdrag, eller i andra hand att förbudet bör gälla annat skiljemannauppdrag än såsom ordförande eller att i vart fall samma förbud som nu gäller för häradshövdingar och vattenrättsdomare måtte gälla jämväl för lagmän.

Till stöd för ifrågavarande yrkande anföres i motionen följande.

Enligt gällande bestämmelser får tjänst såsom justitieråd eller regeringsråd ej förenas med skiljemannauppdrag och tjänst såsom häradshövding eller vattenrättsdomare ej förenas med sådant uppdrag annat än såsom ordförande eller ensam skiljedomare.

Beträffande andra domare, även t. ex. lagmän i hovrätten, finns ingen begränsning i nämnda hänseende.

1937 års domsagoutredning föreslog beträffande häradshövdingar en mera vittgående inskränkning i rätten att inneha skiljemannauppdrag. Utredningen ville införa ett ovillkorligt förbud att mottaga skiljemannauppdrag, såvida det ej meddelas av offentlig myndighet. Härvid anfördes: »I betraktande av häradshövdingarnas ställning i rättslivet ligger särskild vikt uppå, att de äro oberoende i ekonomiskt hänseende. För att trygga deras självständighet och förebygga varje misstanke om bristande oväld synes lämpligt att i fråga om rätten att innehava privata uppdrag i princip jämställa häradshövdingarna med justitieråd och regeringsråd. Det i 4 § 2 mom. civila avlöningsreglementet stadgade förbudet för dem som äro underkastade reglementet att utan särskilt, beträffande högre tjänstemän av Kungl. Maj:t meddelat tillstånd, mottaga uppdrag såsom styrelseledamot eller tjänsteman hos verk, bolag, förening eller inrättning, vars verksamhet har huvudsakligen ekonomiskt syfte, eller annat därmed jämförbart uppdrag, bör alltså enligt domsagoutredningens uppfattning göras ovillkorligt såvitt angår häradshövdingarna, så att Kungl. Maj:t icke skall äga dispensera från förbudet. För justitieråd och regeringsråd gäller ett dylikt ovillkorligt förbud med avseende å i huvudsak samma slags uppdrag som angivas i avlöningsreglementet. För dem gäller ock ett ovillkorligt förbud att mottaga skiljemannauppdrag.» Departementschefen motsatte sig en så vittgående begränsning, varvid han hl. a. anförde: »För de

av utredningen förordade bestämmelserna tala otvivelaktigt principiella skäl av synnerlig styrka. Det är såsom utredningen framhållit av särskild vikt, att en häradshövding är oberoende i ekonomiskt hänseende och att anledningar till misstanke om bristande oväld undanröjas. Framhållas må även, att de löneförmåner som enligt förslaget tillerkännas häradshövdingarna i viss mån äro avvägda med hänsyn till att restriktioner av ifrågavarande slag skola fastställas. Jag delar på grund härav utredningens uppfattning, att ovillkorligt förbud bör stadgas för häradshövding att mottaga sådana uppdrag som avses i 4 § 2 mom. civila avlöningsreglementet. Även i fråga om skiljemannauppdragen synas restriktioner vara på angivna grunder motiverade. Härvidlag kan man emellertid icke underlåta att taga hänsyn till den i yttrandena framförda invändningen, att ett förbud på åtskilliga orter i landet kunde medföra olägenheter så till vida att domarerfarenhet icke skulle stå till buds vid avgörandet av tvister enligt skiljemannalagen och att skiljemannainstitutet härigenom skulle förlora i värde. De svårigheter, som i vissa fall skulle uppstå att finna annan lämplig skiljeman än en häradshövding, ha även föranlett utredningen att från förbudet undantaga skiljemannauppdrag som meddelas av offentlig myndighet. Med hänsyn till angivna förhållanden finner jag mig böra förorda den jämkningen i förslaget, att ifrågavarande förbud icke heller skall gälla enskilda uppdrag att vara ordförande i skiljenämnd eller ensam skiljedomare.»

Skiljemannauppdrag såsom bisyssla synes olämpligt till all domarverksamhet. Det är uppdrag som mer än många andra förbjudna extrauppdrag kan medföra konflikter mellan privat- och tjänsteintressen. En sådan bisyssla kan leda till alltför intim kontakt med domarens ämbetsutövning. I extrema fall kan t. ex. en domare tänkas bliva ekonomiskt beroende av en advokat som brukar förse domaren med skiljemannauppdrag. Även om något sådant beroende icke föreligger kan enbart det förhållandet, att ena parten i en rättegång brukar anlita domaren för skiljemannauppdrag, skapa underlag för otrygghet hos motparten och kanske leda till påstående om särskild välvilja från domarens sida till ena parten, vilket om än aldrig så oriktigt kan skapa misstanke om bristande oväld. Även i andra avseenden kan fara föreligga för att domarens uppdrag såsom skiljeman väves samman med hans utövande av domarämbetet. Givet är, såsom departementschefen påpekat, att vid ovillkorligt förbud för domare att mottaga skiljemannauppdrag vissa svårigheter att anskaffa lämpliga skiljemän kunna uppkomma. I stor utsträckning torde emellertid andra därför lämpade jurister kunna anlitas, t. ex. personer med domarerfarenhet som övergått till annan tjänst, pensionerade domare, vetenskapsmän m. m. Ett förbud av ovan angivet slag kanske också skulle medföra den olägenheten att det i någon mån skulle avskära möjlighet för domare att skaffa sig praktisk erfarenhet utanför sitt ämbetsområde. Ett vaktslående om principen om domares absoluta oavhängighet måste emellertid anses så vitalt att andra hänsyn måste vika.

Över ifrågavarande motion har, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, yttranden avgivits av *justitiekanslersämbetet*, *Svea hovrätt*, *hovrätten över Skåne och Blekinge*, *hovrätten för Nedre Norrland* och *statens lönenämnd*, varjämte *Sveriges akademikers centralorganisation* begagnat sig av erhållet tillfälle att avge yttrande över motionen.

Ifrågavarande yttranden framgår av *Bilaga* till detta utlåtande.

Utskottet. I fråga om domares rätt att med sin tjänst förena skiljemannauppdrag gäller, såsom av den i ärendet föreliggande redogörelsen framgår, olika bestämmelser allt efter den kategori av domare som avses. Sålunda gäller för justitieråd och regeringsråd ovillkorligt förbud att med tjänsten förena skiljemannauppdrag. En mildare regel har införts för häradshövdingar och vattenrättsdomare, vilka äger med tjänsten förena uppdrag såsom ordförande i skiljenämnd eller såsom ensam skiljedomare. Slutligen gäller i fråga om andra domare än de nämnda — exempelvis ledamöter i hovrätt — att de äger åtaga sig uppdrag som skiljedomare utan begränsning, alltså även såsom av part utsedda skiljemän.

Beträffande den för justitieråd och regeringsråd gällande regeln har, såsom i ärendet påvisats, riksdagen vid tre olika tillfällen haft att taga ställning till frågan om en ändring av det nu gällande ovillkorliga förbudet. Härvid skulle en uppmjukning av detsamma ske på det sättet att den för häradshövdingar gällande regeln skulle tillämpas även för justitieråd och regeringsråd. Förslagen härom har emellertid genomgående avisats av riksdagen.

Yrskandet i den föreliggande motionen går i motsatt riktning mot den nyssnämnda. Med utgångspunkt från den i motionen uttalade uppfattningen att »skiljemannauppdrag såsom bisyssla synes olämpligt till all domarverksamhet» hemställes nämligen om utredning syftande till ovillkorligt förbud för att med tjänst som domare förena skiljemannauppdrag eller i vart fall till skärpning av nu gällande regler.

Utskottet har vid sin behandling av förevarande spörsmål fäst sig vid att den nyssnämnda, i motionen uttalade generella uppfattningen om olämpligheten av att förena domartjänst med skiljemannauppdrag inte vunnit stöd i de i ärendet avgivna remissyttrandena. Tvärtom går dessa uttalanden i den riktningen att en dylik förening i viss utsträckning kan vara till fördel både för rättskipningen och för den rättssökande allmänheten. Justitiekanslersämbetet har i sitt yttrande bl. a. framhållit att skiljemannainstitutet ökat i betydelse under senare år och att det ur rättsvårdens synpunkt är av intresse att detta instituts ställning inte försvagas, vilket kan bli fallet om det inte finns möjlighet att i erforderlig utsträckning anlita erfarna och skickliga domare som skiljemän. Och i yttrandet från en av hovrätterna uttalas uttryckligen att utestängande av aktiva domare från skiljemannauppdrag onekligen skulle kunna bli till viss skada för sådan rättsvård som normalt och till nytta äger rum annorledes än inom ramen för den officiella rättskipningen. Utskottet vill härtill för egen del foga att, enligt vad utskottet har sig bekant, det inom näringslivet föreligger ett verkligt behov av att kunna för skiljemannauppdrag anlita erfarna domare och att man där fäster stor vikt vid att möjlighet härtill alltjämt förefinnes.

Vad angår den utgångspunkt för motionsyrskandet som bottenar i det i

och för sig oavvisliga kravet på domarnas från partsintressen helt oberoende ställning, må det här vara tillfyllest att peka på ett uttalande från en av hovrätterna, att denna inte kunnat finna att rådande förhållanden varit ägnade att skapa ens någon misstanke om bristande oväld.

Den i motionen väckta frågan har även andra aspekter än de nu angivna. En ganska utförlig belysning härav lämnas i de avgivna remissyttrandena, och utskottet finner sig kunna inskränka sig till att hänvisa till dessa.

Sammanfattningsvis vill utskottet ge uttryck åt den uppfattningen, att vad i ärendet förekommit inte synts utskottet innefatta tillräckliga skäl för att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära en utredning i enlighet med det föreliggande motionsyrkandet. Utskottet hemställer fördenskull, att motionen II: 400 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 8 november 1957

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Ohlon, Gillström, fröken Andersson, herrar Gustaf Andersson, Einar Persson, Sundelin, Erik Svedberg, Holmqvist, Lodenius, Mossberger, Söderberg och Jacobsson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Åkerström, Petterson i Degerfors, Staxäng, fröken Elmén, herrar Svensson i Alingsås, Gustafsson i Stockholm, Widén, Blidfors, Almgren, Andreasson, fröken Vinge, herrar Nelander och Gustafsson i Mem.

Bilaga

Yttranden i anledning av motion II: 400

Justitiekanslersämbetet (30/4 1957)

I en den 30 juni 1953 inom justitiedepartementet upprättad promemoria med förslag till skärpta bestämmelser om domares bisysslor, vilken promemoria låg till grund för de år 1954 införda reglerna med förbud för domare att idka advokat- och viss affärsverksamhet, anfördes, att föreskrifterna om domares bisysslor i olika hänseenden lämnade rum för anmärkningar. Det erinrades vidare om att de för olika kategorier av domare meddelade särskilda bestämmelserna tillkommit vid skilda tidpunkter och icke syntes grundade på enhetliga överväganden. Exempelvis torde det kunna sättas i fråga — uttalades det — om den åtskillnad, som göres mellan domare i olika befattningar, vore i sak motiverad.

De återgivna uttalandena synas ha avseende icke minst å reglerna om domares rätt att med sin tjänst förena skiljemannauppdrag. Det nu gällande förbudet för justitieråd och regeringsråd mot förening av tjänst med dylikt uppdrag tillkom år 1926 och synes därefter ha bragts under riksdagens prövning vid tre olika tillfällen, nämligen genom motioner åren 1946 och 1951 samt genom proposition år 1947, därvid syftet varit att ernå uppmjukning i förbudet; i samtliga fall avvisades förslagen. Den för häradshövdingar och vattenrättsdomare gällande mildare regeln infördes år 1943 i samband med omorganisationen av domsagoförvaltningen och torde därefter icke ha varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. För övriga domare finnas icke några motsvarande regler, och frågan om införande av sådana bestämmelser för dem synes hittills icke ha varit uppe. Resultatet är alltså, att för annan dömande personal vid häradsrätterna och vatten-domstolarna än häradshövdingar och vattenrättsdomare, liksom för hovrätternas ledamöter samt för revisionssekreterare i fråga om rätten att vara skiljedomare gälla huvudreglerna i 7 § Saar om förening av tjänst med tjänstebefattning eller uppdrag. För lagfarna ledamöter av rådhusrätt gälla liknande föreskrifter enligt 9 § 1 mom. kungörelsen den 31 oktober 1947 med vissa bestämmelser angående rådhusrätt och magistrat. Detta innebär, att samtliga nu nämnda domare som regel kunna utan tillstånd vara skiljedomare (så framt skiljedomarskapet ej är att hänföra till tjänstebefattning eller därmed jämförligt uppdrag, något som blott synes kunna tänkas i undantagsfall). Ej heller gäller någon begränsning i fråga om skiljedomarskapet till ordförande i skiljenämnd eller ensam skiljeman; dessa domare kunna alltså vara av part utsedd skiljeman.

En ganska betydande oenhetlighet är följaktligen rådande på området och åtskillnaden mellan de olika kategorierna av domare torde icke i allo eller kanske ens väsentligen vara i och för sig sakligt motiverad. Detta förhållande kan tydligen åberopas till stöd för ett krav på utredning rörande vad som bör gälla i nu ifrågavarande hänseende för domare. En utredning torde emellertid icke böra igångsättas enbart på grund av angivna förhållande. Avgörande härför synes i första hand böra vara, om olikheten i regleringen, närmare bestämt rådande frihet för vissa domare att vara skiljeman, medfört praktiska olägenheter av någon betydelse.

Med den uppfattning motionärerna företråda skulle sådana olägenheter till synes främst ha yppat sig på det sättet, att nämnda domare ställt sig i större eller mindre beroende av rättssökande eller deras ombud genom att från dem mottaga skiljemannauppdrag i alltför stor utsträckning eller i varje fall förhållit sig så, att hos allmänheten föreställningen om ett dylikt beroende uppkommit. Detta skulle i sin tur ha till följd, att domarna kunde misstänkas för bristande oväld, särskilt i tvister som röra ifrågavarande parter eller ombud. Med skäl torde emellertid kunna förväntas, att de domare som åtaga sig skiljemannauppdrag äro noggranna med att undvika ett dylikt beroende. Det vanliga läret vara, att domare allenast fungera som ordförande i skiljenämnd eller ensam skiljeman, och då är icke allenast den ena av parterna i en tvist domarens uppdragsgivare. Det förefaller också sannolikt, att om något missförhållande i berörda avseende verkligen skulle föreligga, detta skulle så småningom bli bekant, åtminstone man och man emellan. För justitiekanslersämbetet är emellertid ingenting härom känt. Ämbetet är därför benäget hålla före, att några missförhållanden av antytt slag icke blivit följden av nu rådande frihet för t. ex. lagmän och andra hovrättsledamöter att vara skiljedomare. Om emellertid så likväl skulle vara händelsen i enskilda fall, kan det ifrågasättas, om man ej bör försöka ernå rättelse av yppade missförhållanden hellre än att sätta i gång en utredning med ändamål att allmänt beskära nu rådande möjlighet att fritt anlita vissa domare för skiljemannauppdrag. Lämpligheten av en dylik beskärning torde nämligen vara diskutabel.

Det synes sålunda långt ifrån säkert, att en lösning av spörsmålet om domares rätt att vara skiljemän bör sökas efter den linje motionärerna tänkt sig, i första hand en utsträckning av de strängaste reglerna, d. v. s. de för justitie- och regeringsråd gällande, att avse alla domare. Det borde, vill det förefalla, icke vara otänkbart att i stället för förbud mot innehav av skiljemannaskap eller begränsning i rätten därtill överväga en annan lösning, innebärande kontrollanordningar i syfte att söka säkerställa, att domare mottager skiljemannauppdrag endast i måttlig omfattning och blott såsom ojävig skiljeman samt allenast där uppdraget i allo är förenligt med hans ställning som domare. I så fall torde några sakliga invändningar icke med fog kunna resas mot att ifrågavarande domare bibehållas vid rätten att åtaga sig skiljemannauppdrag. Det må här ytterligare framhållas, att motionärernas erinringar mot domares skiljemannaskap främst synas bygga på att domaren anlitas för uppdraget av *en* part, medan enligt vad här anförts domaren icke skulle äga vara annat än ordförande i skiljenämnd eller ensam skiljeman.

Mot en skärpning av rådande förbud för domare att vara skiljemän och till förmån för en lättnad av detta förbud kunna vissa skäl anföras. Det torde sålunda vara till fördel för domarens ämbetsutövning, att denne någon gång deltagit i den form av rättsskipning som skiljemannainstitutet innebär. Hans erfarenhet kan vidgas och han kan också ha nytta av att pröva det större mått av frihet i dömandet som berörda institut medger. För en rättssökande måste det vidare vara av stort värde att kunna anlita någon av de bästa yrkesdomare som enligt hans mening stå till buds. Det synes kunna ifrågasättas, om icke motionärerna underskattat de svårigheter att anskaffa lämpliga skiljemän som skulle uppkomma, om ett generellt förbud infördes för domare att mottaga dylika uppdrag. Skiljemannainstitutet lär snarast ha ökat i betydelse under de snart tio år som gått, sedan den

nya rättegångsbalken trädde i kraft. Sett ur rättsvårdens synpunkt är det av intresse, att detta instituts ställning icke försvagas, vilket kan bli fallet, om det icke finnes möjlighet att i erforderlig utsträckning anlita erfarna och skickliga domare som skiljemän. Förtroendet till skiljemannainstitutet som utväg att på ett betryggande sätt få civila tvister lösta skulle härigenom så småningom kunna undergrävas.

Restriktioner för ämbetsmän i fråga om innehav av bisysslor äga nära samband med deras löneförmåner. Vad angår häradshövdingar framhölls detta uttryckligen vid tillkomsten år 1943 av det för dem gällande förbudet: de föreslagna löneförmånerna förklarades vara i viss mån avvägda med hänsyn till begränsningen i rätten att inneha bisysslor. En skärpning av gällande bisyssleförbud innebär en försämring i lönehänseende, som följaktligen kan väntas framkalla anspråk å kompensation; i samband därmed kunna även andra frågor väckas. Det må här erinras om ett uttalande i den förut omförmälda promemorian från justitiedepartementet år 1953. Efter konstaterandet, att vissa anmärkningar kunna riktas mot regleringen av domares bisysslor, anfördes det: »Även om anledning alltså icke saknas att företaga en allmän översyn av bestämmelserna om domares bisysslor, torde dock en sådan åtgärd lämpligen icke böra vidtagas i detta sammanhang. En allmän översyn torde nämligen, med hänsyn till den mångfald delvis ömtåliga avvägningsspörsmål som därvid måste aktualiseras, med nödvändighet bliva tidsödande och torde för övrigt lätt nog leda över till en revision även av bestämmelser, som gälla för andra kategorier av tjänstemän, något som skulle ytterligare fördröja arbetet.» Slutligen synes kunna framhållas, att den allt oftare iakttagna benägenheten hos statens befattningshavare att lämna statstjänsten helt allmänt inbjuder till viss försiktighet i fråga om införande av ökade begränsningar i befattningshavarnas rätt att använda sin fritid efter gottfinnande. Det synes icke uteslutet, att med den rådande tidsandan sådana begränsningar numera fördragas vida mindre än förr.

Med det anförda har justitiekanslersämbetet icke velat taga någon mera bestämd ställning till frågan om rätt för domare att mottaga skiljemannauppdrag utan allenast avsett att framhålla, att olika synpunkter kunna anläggas på frågans lösning, och att en eventuell utredning icke bör bindas av direktiv, åsyftande en skärpning av gällande regler i ämnet.

Sammanfattningsvis får justitiekanslersämbetet uttala, att några missförhållanden av nu rådande frihet för vissa domare att vara skiljemän icke äro ådagalagda eller med fog synas kunna antagas vara för handen, att till följd därav något sakligt behov av en utredning i det av motionärerna angivna syftet icke kan anses styrkt samt att, om det oaktat en utredning finnes böra komma till stånd, denna enligt ämbetets mening bör vara förutsättningslös.

Svea hovrätt (25/4 1957)

Frågan om tillåten verksamhet utom tjänsten har beträffande domare vid åtskilliga tillfällen varit föremål för statsmakternas bedömande. På senare tid har spörsmålet ingående dryftats i tvenne sammanhang, nämligen vid den även av motionärerna berörda löneregleringen för häradshövdingarna och därefter vid behandlingen 1953 av förslag till skärpta bestämmelser om domares bisysslor. Då hovrätten genom silt yttrande i sistnämnda ärende den 30 september 1953 givit uttryck för vissa allmänna syn-

punkter på hithörande problem, anser hovrätten sig böra bifoga avskrift av detta yttrande.¹

Vad särskilt angår domares verksamhet såsom skiljeman anser hovrätten att mottagande av skiljemannauppdrag i sådan omfattning att utförandet av uppdragen med fog kan betecknas såsom bisyssla i ordets egentliga mening, d. v. s. en avsevärd verksamhet vid sidan av tjänsten, är ägnat att väcka betänkligheter. Redan hänvisning till den speciella karaktären av domarens kall är härvid belysande. Tjänsteutövningen ställer för övrigt så stora krav att tid och krafter regelmässigt icke räcka till för någon mera omfattande verksamhet vid sidan av tjänsten och vad därmed sammanhänger. Såvitt angår de nu aktuella skiljemannauppdragen ligger det följaktligen i sakens natur att utrymmet är begränsat; det behövs i själva verket icke några föreskrifter för att säkra en ordning, enligt vilken sådana uppdrag icke bli till hinder för tjänsten.

Av motionen har ej heller kunnat utläsas att denna grundats på farhågor för att skiljemannauppdrag skulle inkräkta på tid för tjänsteutövningen. Utredning har yrkats från mera principiellt betonade utgångspunkter, närmast omtanke om domarnas från partsintressen helt oberoende ställning. Enligt hovrättens mening kan icke tillräckligt starkt understrykas att domargärningen bör utövas under sådana villkor att fullständig oväld är garanterad; principen om domares absoluta oavhängighet bör strängt upprätthållas. Därmed är dock icke givet att förbud eller begränsningar, på sätt i motionen närmare utvecklas, skola vara erforderliga. Sådant beroende av parter och advokater, varom i motionen talas, har hovrätten veterligen icke försports och synes icke innebära någon fara redan i betraktande av den jämförelsevis begränsade omfattning som uppdragen kunna få för den enskilde domaren. Hovrätten har icke kunnat finna att rådande förhållanden varit ägnade att skapa ens någon misstanke om bristande oväld.

Såsom i motionen angivits måste frågan bedömas även från andra synpunkter. Utförande av skiljemannauppdrag ligger i linje med den vanliga domarverksamheten, och att utestänga aktiva domare från skiljemannauppdrag skulle onekligen kunna bli till viss skada för sådan rättsvård som normalt och till nytta äger rum annorledes än inom ramen för den officiella rättsskipningen; för den rättssökande allmänheten torde det framstå såsom en förmån att även inom denna del av rättsvården få anlita sådana personer, för vilka hyses särskilt förtroende. Vidare är det för domarna själva, såsom motionärerna medgivit, till olägenhet att avskära dem från att skaffa sig praktisk erfarenhet utanför sitt ämbetsområde. Saken kan också uttryckas så att utpräglad isolering icke bör eftersträvas; över huvud taget lära öppna och rättrådiga kontakter med allmänheten, hållna inom behöriga gränser, styrka förtroendet för rättsvårdens handhavare.

På det i motionen framförda förslaget kan anläggas ytterligare en synpunkt, vilken hittills icke torde ha berörts i diskussionen. Det är numera erkänt att varje i arbetslivet verksam medborgare har en viss fritid, över vilken han bör få förfoga så långt möjligt efter eget skön. Även om denna fritid är sparsammare utmätt och mera oregelbunden för domaren än för andra, bör han endast på vägande skäl underkastas en bundenhet, från vilken andra samhällsmedlemmar äro befriade. Skall så ske, inställer sig också kravet på en viss kompensation. Därmed har hela problemet i ekono-

---

¹ Här ej intaget.

miskt avseende dragits in under en än vidare synvinkel. Då motsvarande frågor tidigare varit föremål för prövning, har man, med betonande av domarnas ekonomiska oberoende, sökt avpassa löneförmånerna med hänsyn tagen till pålagda restriktioner av ifrågavarande slag. Genom den försämring, som reallönen sedermera undergått, ha förutsättningarna emellertid rubbats för redan stadgade förbud och begränsningar. Från vad sålunda förekommit bör skäligen icke bortses, när det gäller att överväga ytterligare inskränkningar i handlingsfriheten. Oavsett det nu väckta förslaget har hovrätten vid flera tillfällen haft anledning att påpeka att lönesättningen för närvarande är otillfredsställande, särskilt vid jämförelse med förhållandena inom den privata sektorn av arbetsmarknaden. Skola ytterligare förbud eller begränsningar införas i motionens syfte, måste sådana åtgärder rimligen förbindas med förbättrade löneförmåner åt därav berörda befattningshavare.

Sammanfattningsvis får hovrätten med stöd av det anförda framhålla att det kan ifrågasättas huruvida den avvägning, som i motionen göres mellan skälen för och emot åtgärder på området, utfaller på sätt av motionärerna antagits. Snarare synes det hovrätten som om tillräckliga skäl icke blivit andragna för bifall till motionen. Skola hithörande problem upptagas till förnyad prövning, bör i varje fall enligt hovrättens mening den utredning, som må anbefallas, inbegripa frågan om ekonomisk kompensation för de inskränkningar som möjligen komma att beslutas. Uppmärksamheten synes därvid böra riktas också på en viss omprövning av förut vidtagna åtgärder i förevarande hänseende, åtminstone såvitt angår de ekonomiska verkningarna.

Hovrätten över Skåne och Blekinge (29/4 1957)

Såsom i olika sammanhang framhållits har skiljemannaförfarandet även efter rättegångsreformens genomförande intagit en betydelsefull ställning inom den svenska rättsvärden. Ett stort antal affärstvister undandragas de allmänna domstolarnas avgörande och hänskjutas i stället till skiljemän. Den viktigaste anledningen härtill synes vara, att domstolsförfarandet icke leder till den snabba lösning av tvistefrågorna, som man framför allt inom näringslivet tillmäter den största vikt. De med domstolsförfarandet förenade kostnaderna ha också — särskilt då ett mål fullföljes till högre instans — stigit till sådan höjd, att ett skiljemannaförfarande därför i många fall föredrages. En väsentlig förutsättning för att skiljemannaförfarandet icke skall förlora i värde är, att tillgång finnes på lämpliga jurister som skiljemän. Ur denna synpunkt skulle ett ovillkorligt förbud för domare att åtaga sig skiljemannauppdrag med all säkerhet vara till avsevärd nackdel. Hovrätten vill även understryka, att det måste anses vara till gagn för rättsskipningen, om domarna berika sin erfarenhet genom verksamhet på andra områden t. ex. som skiljemän.

Till stöd för ett generellt förbud för domare att åtaga sig skiljemannauppdrag ha motionärerna anført, att en domare i extrema fall kan tänkas bli ekonomiskt beroende av en advokat, som brukar förse domaren med skiljemannauppdrag och att — även om något sådant beroende icke föreligger — enbart det förhållandet, att ena parten i en rättegång brukar anlita domaren för skiljemannauppdrag, kan skapa underlag för otrygghet hos

motparten och kanske leda till påstående om särskild välvilja från domarens sida till ena parten, vilket om än aldrig så oriktigt kan skapa misstanke om bristande oväld.

Givet är att principen om domarnas oberoende i ekonomiskt hänseende och fullständiga opartiskhet är av vital betydelse och icke får trädas för när. Någon risk för misstanke om bristande oväld synes hovrätten emellertid uppenbarligen icke kunna uppkomma i fråga om samtliga skiljemannauppdrag utan endast i de fall då en domare uppträder som partsvald skiljeman. Anledning att stadga ett generellt förbud för domare att åtaga sig skiljemannauppdrag föreligger därför icke. Möjligen kan övervägas ett förbud avseende andra skiljemannauppdrag än såsom ordförande eller ensam skiljedomare.

Anledning att låta lagmän intaga en särställning i fråga om skiljemannauppdragen föreligger enligt hovrättens mening icke. Över huvud böra alla domare behandlas lika i förevarande hänseende. Samma regler böra gälla vare sig domaren tillhör högsta domstolen, hovrätt, häradsrätt eller rådhusrätt.

Under återopande av vad sålunda anförts finner hovrätten vissa skäl tala för att en utredning angående rätten att med domarämbete förena skiljemannauppdrag kommer till stånd.

Hovrätten för Nedre Norrland (16/4 1957)

Hovrätten ansluter sig oförbehållsamt till principen om domares absoluta oavhängighet. Det är angeläget att icke ens skuggan av misstanke för partiskhet faller över en domares ämbetsgärning.

Problemet om domares bisysslor bör emellertid ses ur flera synvinklar. Domaren är, han som andra, ej mer än människa. Det är naturligt att han har sina vänner och kanske också sina ovänner. Likaledes är det naturligt att en domare liksom varje annan dugande samhällsmedlem önskar skaffa sig en tillfredsställande levnadsstandard. Den enda egentliga möjlighet till extrainkomster som en domare har är att han utnyttjar sina juridiska kunskaper och sin domarerfarenhet. Detta kan ske genom att han åtar sig skiljemannauppdrag och vissa andra uppdrag, där juridisk sakkunskap erfordras. Berövas domaren denna möjlighet, blir han praktiskt taget helt hänvisad att leva på sin lön. Häremot vore väl ej något att erinra under förutsättning att lönen vore avpassad därefter. En domare borde alltså redan i sin tjänst åtnjuta sådana avlöningsförmåner att han bleve ekonomiskt oberoende.

Tyvär är så för närvarande ej fallet. Domarens löner äro reglerade efter exakt samma normer som andra ämbetsmäns. De ha inordnats i vissa lönefallor, gemensamma för alla slag av yrkeskategorier. Hänsyn till de särskilda anspråk som måste ställas på domarena har härvid ej tagits. Sålunda åtnjuta ledamöterna av landets högsta domstol liksom innehavaren av rikets förnämsta domarämbete, presidenten i Svea hovrätt, lägre lön än ett flertal generaldirektörer, ett hovrättsråd har ej högre lön än ett kansliråd, en hovrättspresident i en landsortshovrätt har samma lön som generaldirektör i lägsta lönegrad — och detta oavsett de extra utgifter som en högre chefsbefattning i en landsortsstad ovillkorligen för med sig — för att blott taga några exempel.

Den ekonomiska sidan av problemet är således tämligen klar. Bisysslor- nas betydelse ur andra synpunkter är mera diskutabel. Den beror av för-

hållandena i det särskilda fallet. Skulle i mål eller ärende, som möter en domare i hans ämbete, tilltron till hans oväld kunna ifrågasättas med anledning av befattning som han tidigare haft med saken eller parterna, står honom alltid den utvägen öppen att — liksom då på grund av personliga vänskapsband eller dylikt hans opartiskhet skulle kunna dragas i tvivelsmål — under åberopande av s. k. grannlaghetsjäv avstå från att delta i behandlingen av frågan. Vad särskilt skiljemannauppdragen beträffar äro dessa långt ifrån alla gånger av beskaffenhet att behöva inge några betänkligheter. De tveksamma fallen torde vara de där domaren anlitas som skiljeman av person eller företag, som han i ämbetet har eller kan väntas få beröring med. Frågan har för häradshövdingarnas och vattenrättsdomarnas del lösts så, att de må åtaga sig skiljemannauppdrag endast som ordförande eller ensam skiljedomare. Härigenom uteslutes att de så att säga betjäna endast den ena parten. För justitieråd och regeringsråd gäller däremot absolut förbud mot skiljemannauppdrag. Övriga domare åter ha rätt att åtaga sig vilka sådana uppdrag som helst. Som skäl till att det för justitieråd och regeringsråd stadgade förbudet ej utsträckts att omfatta även häradshövdingar har, som i motionen erinrats, anförts att svårigheter att finna lämplig skiljeman då i vissa fall skulle uppstå. Med nuvarande kommunikationer torde detta skäl knappast väga särskilt tungt. Bärande motiv för någon åtskillnad i förevarande hänseende mellan olika domare synes över huvud taget ej kunna åberopas. Å andra sidan förefaller det som om rättssäkerheten fullt tillgodosåges, om de för häradshövdingar och vattenrättsdomare gällande bestämmelserna finge generell giltighet, d. v. s. utvidgades att avse hela domarkåren. Då tvistande parter förena sig om gemensam skiljeman eller då av parterna var för sig utsedda skiljemän enas om en tredje person som ordförande, synes nämligen situationen för den sålunda utsedde vara ganska likartad den, i vilken en domare vid en rättegång regelmässigt befinner sig.

Under åberopande av vad sålunda anförts tillstyrker hovrätten att en utredning i ämnet kommer till stånd. Utredningen bör lämpligen avse ej blott rätten att med domarämbete förena skiljemannauppdrag utan befogenheten för domare att åtaga sig bisysslor över huvud. I anslutning till vad hovrätten ovan framhållit måste domarens avlöningsförhållanden härvid jämväl komma under omprövning.

Statens lönenämnd (25/4 1957)

Nämnden får erinra om att Kungl. Maj:t den 19 februari 1954 genom två författningar (nr 27 och 28) utfärdat vissa skärpta bestämmelser om domares bisysslor. Författningarna grunda sig på en inom justitiedepartementet den 30 juni 1953 upprättad promemoria, över vilken lönenämnden avgav utlåtande den 11 september 1953. I promemorian anfördes bl. a., att den där förordade särregleringen borde genomföras i avbidan på en eventuell framtida översyn av övriga dithörande bestämmelser berörande även andra tjänstemannakategorier. Skiljemannauppdrag borde domare liksom ditintills få åtaga sig, i den mån annat icke stadgats. I sitt utlåtande anförde lönenämnden bl. a., att nämnden ifrågasatte, huruvida angelägenheten av en särreglering vore så stor, att en omarbetning av Saar i förevarande avseende icke skulle kunna avvaktas.

Sedan nyssnämnda författningar utfärdats ha tillkallats vissa sakkunniga för att inom civildepartementet verkställa översyn av de statliga

avlöningsförfattningarna (löneförfattningsberedningen). Avlöningsförfattningarna innehålla bl. a. vissa bestämmelser om förbud mot eller särskilt medgivande för statliga domare och andra tjänstemän att inneha vissa tjänstebefattningar och uppdrag.

En ytterligare inskränkning av domares rätt att inneha bisysslor bör enligt nämndens mening icke utan starka skäl genomföras innan resultaten av löneförfattningsberedningens arbete föreligga. Lönenämnden ifrågasätter, huruvida de av motionärerna framförda skälen för en ytterligare inskränkning äro tillräckligt starka för att motväga dels de betänkligheter, som motionärerna själva angivit, dels olägenheterna av en ytterligare särreglering innan översynen av avlöningsreglementena verkställts.

Sveriges akademikers centralorganisation SACO (2/5 1957)

Skiljemannaförfarandet har vunnit mycket stor spridning i affärskretsar som ett snabbt och billigt sätt att avgöra en tvist. Skiljemannaförfarandet har också andra fördelar. Sålunda underlättas ett hänsynstagande till de speciella förhållandena i en viss bransch. Vidare kan offentlighet undvikas och medverkan av sakkunniga underlättas.

För allmänheten måste det vara synnerligen värdefullt att fritt få välja skiljemän. Vid förbud för domare skulle kretsen av lämpliga personer högst avsevärt beskäras till men för skiljemannaförfarandet. Det är emellertid inte endast så, att samhället behöver domarna som skiljemän. Domarna har även behov av att hålla kontakt med skiljemannainstitutionen; särskilt i den mån vissa typer av frågor mera systematiskt kommer att undandragas domstolarnas avgöranden är det av vikt att domarna får tillfälle att följa utvecklingen på detta område. Om domarkåren skulle helt isoleras från skiljemannainstitutionen skulle detta sålunda vara till nackdel inte bara för skiljemannaförfarandet utan även för domstolarna.

Anlitandet av domare som ordförande i skiljenämnd eller ensam skiljedomare kan enligt SACO:s mening inte innebära något intrång i den oväld, som en domare förväntas besitta. Förutsättningen för att båda parter skall kunna enas om ordförande eller ensam skiljedomare är nämligen att denna icke kan befaras företräda något partsintresse. Att som skiljeman avgöra tvister är likartat med en domares tjänsteutövning, och den domare, som fortsättningsvis vill ha möjlighet att bli anlitad, har själv intresse av att ej komma i något beroendeförhållande till part.

Även i sådana fall, där aktiva domare är engagerade som partsrepresentanter, anser SACO farhågorna om beroendeställning överdrivna. Emellertid kan oberättigade misstankar från allmänhetens sida mot domarens oväld i sin tjänsteutövning verka menligt på kårens anseende. SACO vill därför icke motsätta sig en utredning i vad den avser domares deltagande som partsrepresentant i skiljeförfarande.